

Р. А. Калюжний,

доктор юридичних наук, професор

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4694-7764>

Р. В. Алієв,

кандидат юридичних наук, доцент

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського
проспект Повітрофлотський, 28, 03186, Київ, Україна
E-mail: roman-aliev76@ukr.net

Мета: дослідити витоки становлення і розвитку систематизації військового законодавства України, проаналізувати процес військового правотворення, як важливого елементу національного правового надбання, на якому ґрунтується військово-правова свідомість українського народу. **Методи дослідження:** становлять ключові принципи й основні методи та засоби пізнання, такі як: документального аналізу і синтезу, порівняльного аналізу, об'єктивної істини, пізнавально-аналітичний, міжгалузевий метод юридичних досліджень, логічні методи, що були використані як інструментарій для досягнення поставленої мети. **Результати:** звернення до історико-правових етапів становлення військового правотворення надасть можливість отримати знання щодо удосконалення механізму систематизації військового законодавства України. **Обговорення:** на підставі отриманих даних проаналізовані історико-правові та нормативні аспекти розвитку систематизації військового законодавства в Україні, досліджено етапи систематизації норм військового права.

Ключові слова: військове законодавство; військове право; козацьке звичаєве право; систематизація військового законодавства України.

Постановка проблеми та її актуальність.

Чинне законодавство України охоплює велику кількість нормативно-правових актів і є багатоплановим. У різні періоди життя держави потреба в систематизації законодавства буває різною. Для полегшення практики його застосування використовується систематизація нормативних актів, яка забезпечує доступність законодавства до пересічних громадян, юридичних і фізичних осіб. Проблема збільшення масиву (кількості) нормативно-правових актів у галузі військового права призводить до їх дублювання, нашарування, подвійного тлумачення, відміни однієї норми (правила поведінки), що регулює певні військово-публічні

відносини з паралельним встановленням аналогічної військової норми права, але вже в іншому нормативно-правовому акті.

Все це призводить до плутанини та неоднозначної реалізації норм військового законодавства у військово-публічних відносинах у Збройних Силах України.

З метою забезпечення подальшого здійснення структурних правових реформ, запровадження європейських стандартів життя в Україні та зміцнення держави в пункті 11 Указу Президента України від 8 листопада 2019 р. № 837/2019 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави», одним із пріоритетних завдань державних органів визначено вжиття заходів

із проведення кодифікації законодавства у сфері оборони [1].

Дослідження витоків та етапів становлення і розвитку систематизації військового законодавства України, на наш погляд, надасть можливість визначити подальші шляхи розв'язання проблеми кодифікації законодавства у сфері оборони України, оскільки норми військового права у своїй сукупності утворюють значну частину чинного національного законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Досліджуючи чинні правові норми можемо відмітити, що вони встановлюються різними органами державної влади, в різний час із будь-яких питань та включені до нормативних джерел різної юридичної сили. Внаслідок цього, з одного боку виникає необхідність у забезпеченні їх єдності та взаємодії, а з іншого боку – інтереси практичної юридичної діяльності (трудові відносини, державної або військової служби) вимагають їх систематизації у визначених групах суспільних відносин. Процес систематизації норм чинного законодавства України не обходить військову сферу, як значну групу військово-публічних відносин.

Досліджуючи історію Малоросії (XV-XVI ст.), історіограф Г.Ф. Міллер у своїх працях зазначав наступне: «...Король Сигисмунд III, казакам строго запретило, чтоб в такие продерзости впредь не вдавались, страшаяих в противном случае отнятием всех их вольностей и наказанием. Дабы казаков удержат в порядке и в повиновении королевским повелением при Сейме Короля учинена в 1590 году Сеймовая Конституция, чтобы казаки не дерзали разбойничать, купцов не ограблять, не нападать на местности шляхетские и пограничне государства набегами не беспокоивать...» [2, с. 15].

Автор рукопису «Истории о Казаках Запорожских» інженер-підпоручик князь С.І. Мишецький, який з метою проведення фортифікаційних робіт у період 1736-1740 рр. перебував у Запорізькій Січі, писав, що «*Правы у них имеютца, по старинному их обычаю, на одних словах; а на письме, прав никаких не делают*» [3, с. 56]. Після того, як з'єдналася

Гетьманщина з Москвою у 1654 р., на Гетьманщині почало будуватися нове правне життя. Ми не зустрічаємо законодавчих актів, царських жалуваних грамот, гетьманських універсалів, полкових листів, які б торкалися цивільного, карного та процесуального права та їх джерел, затверджували б їх, або утворювали нові норми, в тому числі військові. Відзначається тільки загальне підтвердження «прав» [4, с. 6].

Розвиток систематизації військового законодавства України активно вивчають сучасні дослідники теорії та історії українського права, військового права, серед яких: Н.В. Атаманова, М.М. Бедрій, П.П. Богущкий, І.Й. Бойко, С.І. Будник, І.М. Грозовський, В.М. Горбещ, А.О. Гурбик, О.І. Гуржій, Р.А. Калюжний, А.І. Козаченко, І.М. Коропатнік, В.Й. Пашинський, М.М. Прохоренко, В.З. Прус, В.А. Смолій, В.С. Степанков, О.О. Шевченко, О.В. Шкуратенко, І.М. Шопіна, В.В. Шульгін, В.А. Ященко. На підставі аналізу праць зазначених учених, можна дійти висновку, що систематизація військового законодавства України не могла формуватися виключно на підставі правовідносин нового сучасного стану правопорядку, вона має глибокі історико-правові коріння та витoki.

Метою статті є дослідження витоків становлення і розвитку систематизації військового законодавства України, а також визначення етапів систематизації норм військового права.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи вимоги чинної статті 20 Конституції України від 28 червня 1996 року, в якій йдеться нагадування про єдине військове формування, яке мало свій герб як символ державності [5], основне зусилля на вивчення витоків становлення і розвитку систематизації військового законодавства України авторами статті буде спрямоване на дослідження військово-правового досвіду Війська Запорізького (Запорізької Січі), як дійсно військового суб'єкта української державності.

Державні інституції, в тому числі «військо», що виникло та розвивалось у «християнській козацькій республіці» в свою чергу було генетичним послідовним державотворчим процесом, який розпочався з часів Київської Русі, наступних Галицько-Волинського, Київського та інших українських князівств.

Незважаючи на відсутність загального закону у Запорізькій Січі і знання основних військово-правових положень козаками, деякі ж певні його сторони військового життя отримували письмове оформлення. Так, у 1762 р. у Війську Запорізькому було видано: *«зділано писменное и круговое обязательство впредь в войске запорожском всегда содержать и сохранять ненарушимо утвержденные пружним войсковым приговором добрые порядки, а именно искорененного воровства к умножению не допускать»*. У 1764 р. на Січі з метою боротьби зі злочинністю було ухвалено інші письмові положення, що посилювали відповідальність за крадіжки та збереження краденого, вводилася заборона брати винних на поруки і навіть у кошового забиралося право помилувати злочинців [6, с. 85-87]. Одразу треба зазначити, що в Запорізькій Січі звичаєве право зберіглося не тільки в пам'яті козаків, але було зафіксовано в письмовій формі певною мірою для вирішення певних військово-правових та адміністративних питань.

Процес формування козацьких правових звичаїв відбувався впродовж XVI ст. одночасно зі становленням військової та соціальної організації низового козацтва – Запорозької Січі. Правові звичаї запорожців визначали права і обов'язки козаків; урегульовували діяльність органів військового управління; військовий, територіальний та судовий устрій [7, с. 6]. Козацькі звичаї формувалися під впливом особливих соціальних умов – відсутності характерного для того часу поділу суспільства на стани та звичного сімейного укладу; специфічних військово-політичних умов – постійного ведення військових дій, умов міжконфесійного протистояння [8].

Для більш повного розуміння підстав виникнення та розвитку військового законодавства України, на наш погляд, слід визначити, що *«звичаєве право»* – це система санкціонованих державою звичаїв правових, які є джерелом права у певній державі, місцевості або для певної етнічної чи соціальної групи. Утворюється шляхом постійного дотримання впродовж тривалого періоду звичаїв нормативного характеру, відображає правову культуру і пра-

вову свідомість народу, а водночас інтереси панівних верств суспільства [9, с. 566]. У свою чергу, *«козацьке звичаєве право»* являє собою сукупність звичаєвих норм, якими регулювалися земельні, майнові та інші суспільні відносини у козацькому середовищі [10, с. 143]. Отже, якщо ми говоримо про сукупність та систему звичаєвого права, як більш об'ємного масиву нормативно-правових актів, то з упевненістю можемо констатувати, що свого часу виникла необхідність у систематизації козацького звичаєвого права в письмennomу вигляді, оскільки апробована впродовж тривалого часу система козацьких правових звичаїв у перші роки формування Української держави стали першим і основним джерелом військового права.

Одним із перших відомих юридичних документів Української держави був Статут про устрій Війська Запорозького. На жаль, він не зберігся до нашого часу і судити про нього можна лише на основі згадок в інших джерелах. Зокрема, посилення на Статут знаходимо в універсалах Б. Хмельницького за 1648 та 1650 роки. Статут розроблено з ініціативи і за участі гетьмана та прийнято радою старшин наприкінці червня 1648 року [11]. Як справедливо стверджують відомі дослідники України – Гетьманщини В.А. Смолій та В.С. Степанков, *«настанови «Статей» Статуту виходили за межі суто військового статуту»*, адже система органів державної влади мала військово-адміністративний характер. Інформація, яку знаходимо про Статті у джерелах, свідчить про те, що цей правовий збірник визначав обсяг повноважень гетьмана, полковників, сотників та інших козацьких старшин.

Статті стали першим правовим джерелом Української держави, яке врегулювало функціонування козацької адміністрації. Слід зазначити, що Статті про устрій Війська Запорозького не набули розвитку. Так, немає відомостей про жоден із гетьманських універсалів, прийнятих після 1650 року, котрий би посилався на цей збірник. Ймовірно, це пояснюється тим, що поступово діяльність козацьких урядів все більше регулюють гетьманські універсали [12, с. 38].

Свого часу Д.І. Яворницький зазначив, що: *«писаних законів від запорожців годі було й чекати в зв'язку з відносно нетривалою історією*

Січі й частими військовими походами, через які ті й не «встигали» займатися влаштуванням внутрішніх порядків» [13, с. 188]. Певним результатом розвитку державного права України другої половини XVII – початку XVIII ст. та спробою його систематизації стала Конституція Пилипа Орлика 1710 р. – «Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького». Конституція проголошувала Україну суверенною державою під протекторатом шведського короля Карла XII, встановлювала «права та вольності» козаків і міщан, визначала кордони України, передбачала республіканську організацію державної влади та діяльність міського самоврядування, встановлювала основні принципи податкової системи, статус столиці України закріпила за містом Києвом [14, с. 53].

Не можна забувати про систематизацію військового законодавства України під час діяльності стрілецької організації «Українські Січові Стрільці». Про початок цієї діяльності написав Б. Гнатевич у виданні «Історія українського війська», в якій повідомляє, що «28 червня 1914 року під час величавого краєвого Сокольського-Січового Здвигу, що відбувався з нагоди сотих роковин народин національного генія України, вулицями Львова пройшов величавий, багатотисячний похід січово-сокольських організацій. У цьому поході, в передніх його лавах, йшли струнки ряди Січових і Сокольських Стрільців» [15, с. 6].

Із розмаїття урядів, що існували в Україні після повалення царизму, перший створила Центральна рада. У 1917 р. Україна мала долати двохсот-п'ятдесятирічний період бездержавності, що загальмував і вкрай обтяжив природній процес історичного розвитку однієї з найбільших європейських націй. Одразу ж після того, як постало питання про виконавчу владу в Україні, було запроваджено структуру першого Генерального секретаріату, який складався із 9 відомств, очолюваних генеральними секретарями: внутрішніх справ; фінансів; міжнародних справ; військових справ; земельних справ; судових справ; освіти; харчових справ. Важливі функції поклалися на іменованого за традиціями козацьких часів Ге-

нерального писаря, для якого найближчим завданням визначено – завідування ділами всього генерального секретаріату, бути зв'язком між окремими генеральними секретарями у внутрішніх організаційних справах Секретаріату. Визначалися завдання, які конкретно були поставлені перед кожним відомством. Так, перед Генеральним секретаріатом у військових справах Української Центральної Ради була поставлена задача звернути увагу на українізацію війська «як в тилу, так і по землі на фронті» [16, с. 14, 51]. Це підтверджує стаття «Вільне козацтво» у газеті «Народне життя»: «...За останні дні до Генерального Секретаріату надходить багато запитань щодо організації «Вільного Козацтва». Звертаються селянські спілки, «Просвіти», організації заводів, залізних доріг, повітові й губернські ради, кооперативи, волосні, повітові й губернські земські управи та повітові комісари» [17]. Причиною такої ситуації учасники подій вважали спробу Української Центральної Ради провести українізацію війська шляхом створення українських частин із підрозділів російської армії.

21 листопада 1917 р. був затверджений «Статут Вільного козацтва на Україні», згідно з яким козацтво мало перебувати у розпорядженні місцевого самоврядування і мало бути «твердою опорою в боротьбі з анархічними елементами безчинства і злочинства». «Статут Вільного козацтва на Україні» від 1917 р. складався із 7 розділів: I «Мета і район діяльності Товариства»; II «Про членів Товариства»; III «Організація Товариства»; IV «Організація військова»; V «Кошти»; VI «Діловодство»; VII «Скасування Товариства». Отже, вже від Першого військового з'їзду керівництво держави прийшло до усвідомлення необхідності розбудови українське військо. Керуючись рішеннями з'їзду, він повністю включається у справу українізації війська, що загалом було досить складною і відповідальною справою, стала засобом повернення збройної сили на бік української революції [18].

Сучасний процес розвитку систематизації (упорядкування) військового законодавства України здійснюється під впливом соціально-економічного і воєнно-політичного життя суспільства та держави в цілому. Так, ще з прийнят-

тя 20 квітня 1978 р. на позачерговій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання Конституції (Основного закону) України у статті 29 встановлено, що порядок проходження військової служби громадянами України визначається законодавством України [19]. Декларація «Про державний суверенітет України» від 16 липня 1990 р. проголосила, що Українська РСР має право на власні Збройні Сили. Українська РСР визначає порядок проходження військової служби громадянами Республіки [20]. Одразу після проголошення незалежності України постановою Верховної Ради України «Про військові формування на Україні» від 24 серпня 1991 р. № 1431-ХІІ утворено Міністерство оборони України та розпочато процес створення Збройних Сил України [21]. Подана Кабінетом Міністрів України і Комісією Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки до Верховної Ради України «Концепція оборони та будівництва Збройних Сил України» (схвалена 11 жовтня 1991 р. № 1659-ХІІ) визначила, що створення Збройних Сил України здійснюється в процесі підготовки (удосконалення) правової бази, відпрацювання механізму реалізації законів та інших рішень з оборонних питань і організації органів адміністративного воєнного управління. Права і свободи військовослужбовців визначаються Конституцією України, іншими законодавчими актами, де передбачаються заходи щодо створення механізму їх правового захисту [22]. Вже 6 грудня 1991 р. Законом України «Про Збройні Сили України» № 1934-ХІІ проголошено про створення власних Збройних Сил, діяльність яких ґрунтується на принципі верховенства закону, Конституції та законів України, Положенням про Міністерство оборони України, яке затверджується Президентом України [23].

Вперше термін «військове законодавство» з'явився в полі зору юридичної та наукової діяльності в Указі Президента України «Про заходи щодо підготовки кадрів військової юстиції та організації науково-дослідних робіт у галузі військового законодавства» від 20 листопада 1996 р. № 1105/96, у якому за

пропозицією Міністерства оборони України, погодженою з Міністерством освіти України, Національною юридичною академією України імені Ярослава Мудрого та Академією правових наук України, щодо підготовки в єдиному навчальному закладі фахівців для роботи в органах військової юстиції та організації наукових досліджень у галузі військового законодавства, рекомендовано в Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого розглянути питання щодо утворення у складі Академії факультету військової юстиції [24]. За результатом опрацювання вищезазначеної пропозиції Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення військово-юридичного факультету Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого» від 22 січня 1998 р. № 70 було утворено військово-юридичний факультет Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого [25].

Визначаючи роль і місце систематизації в українському військовому правотворенні, можемо зазначити, що систематизація військового законодавства являє собою органічну єдність різноманітних історичних етапів, які будучи об'єктивованим виразом дії процесів змін та розвитку соціально-економічних та військово-політичних відносин в Україні, відображають процес становлення та розвитку військового права в Україні.

Проведений аналіз витоків становлення і розвитку систематизації військового законодавства України надав можливість умовно визначити 4 етапи систематизації військового законодавства. Перший етап (XIV-XVIII ст.) пов'язаний із застосуванням джерел права литовсько-польської епохи, реалізації правових норм Руської Правди, як систематизованого нормативного збірника. В цей період прийнято «Статут про устрій Війська Запорозького», зводу законів «Права, по которым судится малороссийский народ», збірник «Суд і розправа в правах Малоросійських широко нарізних місцях показана, а тут в єдиний короткий і ясний ексцерпт для припинення гіркої в судах тяганини зібрана, для корисного застосування малоросіянам списана», а також прийняття у 1710 р. Конституції Пилипа Орлика – «Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького».

Другий *етап* (XIX – початок XX ст.) починається з діяльності «Українських Січових Стрільців» та закінчується на початку 20-х років XX ст. У цей період відбувається відновлення української збройної сили. Продовжується процес впорядкування української військової термінології, видання першого повного українського військового підручника «Правильника піхотинця» [17]. У період діяльності Української Центральної Ради був опрацьований законопроект про «Вільне козацтво» та затверджено «Статут Вільного козацтва на Україні».

Третій етап систематизації військового законодавства України проіснував у період із початку 20-х років XX ст. до проголошення 16 липня 1990 р. державного суверенітету України та визначення права на власні Збройні Сили Української РСР. Четвертий етап систематизації військового законодавства України розпочався із 24 серпня 1991 р., після проголошення незалежності України з подальшим винесенням постанови Верховною Радою України «Про військові формування на Україні» від 24 серпня 1991 р. № 1431-ХІІ, відповідно до якої утворено Міністерство оборони України та розпочато процес створення Збройних Сил України, який триває по сьогоднішній день.

Висновки. Безумовно, дослідження витоків та історико-правових аспектів становлення і розвитку систематизації військового законодавства в Україні надає можливість для вироблення сучасного дієвого механізму систематизації військового законодавства. Систематизація військового законодавства України, як діяльність, не може формуватися виключно на підставі правовідносин нового сучасного стану військового правопорядку, вона має глибокі правові коріння та витoki.

Під систематизацією військового законодавства слід розуміти діяльність державного органу (службової особи) з упорядкування військової нормативно-правової бази. В свою чергу, військове законодавство – це чинна система правових актів, що представлені законами України, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, нака-

зами Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, норми яких регулюють військово-публічні відносини у військовій сфері. Військовому законодавству притаманні як спільні, так і певні особливості, обумовлені специфікою предмета і метода правового регулювання.

Історичні етапи систематизації військового законодавства України, умовно кажучи, можна поділити на 4 періоди: *перший етап* (XIV-XVIII ст.); *другий етап* (XIX – початок XX ст.); *третій етап* (із початку 20-х років XX ст. до 16 липня 1990 р.); *четвертий етап* (із 24 серпня 1991 р. по теперішній час).

Література

1. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: Указ Президента України від 8 лист. 2019 р. № 837/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837/2019#Text> (дата звернення: 07.05.2021).

2. Миллер Г.Ф. Исторические сочинения о Малороссии и малороссиянах. Москва, 1847. 108 с. URL: <http://litopys.org.ua/samovyd/sam25.htm> (дата звернення: 07.05.2021).

3. Мышецкий С.И. Истории о Казаках Запорожских. Одесса: Городская типография, 1851. 95 с. URL: <http://litopys.org.ua/samovyd/sam11a.htm> (дата звернення: 07.05.2021).

4. Василенко М.П. Матеріали до історії українського права. Т. 1. Київ, 1929. 335 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Mykola_Vasylenko/Materiialy_do_istorii_ukrainskoho_prava_Tom_1/ (дата звернення: 07.05.2021).

5. Конституція України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.05.2021).

6. Гурбик А.О. Запорізька Січ і формування органів суду в українській державі. *Українська козацька держава: витoki та шляхи історичного розвитку*: матеріали респ. іст. читань. Вип. 1 / АН України. Ін-т історії України; відп. ред. В.А. Смолій. Київ, 1991. 158 с.

7. Грозовський І.М. Право Нової Січі (1734-1775 рр.): навч. посіб. Харків: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 108 с.

8. Чехович В., Усенко І. Звичаєве право. Мала енциклопедія етнодержавознавства. Київ, 1996. 195 с.
9. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 2: Д-Й / редкол. Ю.С. Шемчушенко (голова) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1999. 744 с.
10. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 3: К-М / редкол. Ю.С. Шемчушенко (голова) та ін. Київ: Укр. енцикл., 2001. 792 с.
11. Універсали Богдана Хмельницького 1648-1657 / редкол. В.А. Смолій та ін. Київ, 1998. 417 с.
12. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII-XVIII ст.: проблеми формування, еволюції, реалізації. Київ: Альтернативи, 1997. 368 с.
13. Яворницький Д.И. Очерки по истории запорожских казаков и Новороссийского края. Санкт-Петербург, 1889. 195 с. URL: https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_003551347 (дата звернення: 08.05.2021).
14. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII-XVIII ст.: кордони, населення, право. Київ: Основи, 1996. 222 с.
15. Дмитренко О.М., Фірак О.І. Історія українського війська. Київ: Варта, 1995. 463 с.
16. Нариси історії виконавчої влади в Україні, 1917 – квітень 1918 рр. / Р.Г. Симоненко; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2000. 150 с.
17. Бондаренко В.Г. Відродження козацтва на Катеринославщині (серпень – листопад 1917 р.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. Запоріжжя: Просвіта, 2005. С. 160-165.
18. Статут Вільного козацтва на Україні від 1917 р. URL: <http://davio.gov.ua/pub/vist/unr.pdf> (дата звернення: 07.05.2021).
19. Конституція України від 28 квіт. 1978 р. Верховна Рада Української РСР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text> (дата звернення: 07.05.2021).
20. Про державний суверенітет України: Декларація від 16 лип. 1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення: 07.05.2021).
21. Про військові формування на Україні: Постанова Верховної Ради України від 24 серп. 1991 р. № 1431-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/aws/show/1431-12#Text> (дата звернення: 07.05.2021).
22. Концепція оборони та будівництва Збройних Сил України: Постанова Верховної Ради України 11 жовт. 1991 р. № 1659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1659-12#Text> (дата звернення: 07.05.2021).
23. Про Збройні Сили України: Закон України від 06 груд. 1991 р. № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (дата звернення: 07.05.2021).
24. Про заходи щодо підготовки кадрів військової юстиції та організації науково-дослідних робіт у галузі військового законодавства: Указ Президента України від 20 лист. 1996 р. № 1105/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105/96#Text> (дата звернення: 07.05.2021).
25. Про утворення військово-юридичного факультету Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 січ. 1998 р. № 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.05.2021).

References

1. Pro nevidkladni zahody z provedennja reform ta zmicennja derzhavy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 8 lyst. 2019 r. № 837/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837/2019#Text> (data zvernennja: 07.05.2021).
2. Miller G.F. Istoricheskie sochinenija o Malorossii i malorossijanah. Moskva, 1847. 108 s. URL: <http://litopys.org.ua/samovydsam25.htm> (data zvernennja: 07.05.2021).
3. Mysheckij S.I. Istorii o Kazakah Zaporozhskih. Odessa: Gorodskaja tipografija, 1851. 95 s. URL: <http://litopys.org.ua/samovydsam11a.htm> (data zvernennja: 07.05.2021).
4. Vasylenko M.P. Materialy do istorii' ukrai'ns'kogo prava. T. 1. Kyi'v, 1929. 335 s. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Mykola_Vasylenko/Materialy_do_istorii_ukrainskoho_prava_Tom_1/ (data zvernennja: 07.05.2021).
5. Konstytucija Ukrainy vid 28 cher. 1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2% D1% 80# Text (data zvernennja: 07.05.2021).

6. Gurbyk A.O. Zaporiz'ka Sich i formuvannja organiv sudu v ukrai'ns'kij derzhavi. Ukrai'ns'ka kozac'ka derzhava: vytoky ta shljahy istorychnogo rozvytku: materialy resp. ist. chytan'. Vyp. 1 / AN Ukrai'ny. In-t istorii' Ukrai'ny; vidp. red. V.A. Smolij. Kyi'v, 1991. 158 s.

7. Grozovs'kyj I.M. Pravo Novoi' Sichi (1734-1775 rr.): navch. posib. Harkiv: Vyd-vo un-tu vnutr. sprav, 2000. 108 s.

8. Chehovych V., Usenko I. Zvychajeve pravo. Mala encyklopedija etnoderzhavoznavstva. Kyi'v, 1996. 195 s.

9. Jurydychna encyklopedija: v 6 t. T. 2: D-J / redkol. Ju.S. Shemchushenko (golova) ta in. Kyi'v: Ukr. encykl., 1999. 744 s.

10. Jurydychna encyklopedija: v 6 t. T 3: K-M /redkol. Ju.S. Shemchushenko (golova) ta in. Kyi'v: Ukr. encykl., 2001. 792 s.

11. Universal Bogdana Hmel'nyc'kogo 1648-1657 / redkol. V.A. Smolij ta in. Kyi'v, 1998. 417 s.

12. Smolij V.A., Stepankov V.S. Ukrai'ns'ka derzhavna ideja XVII-XVIII st.: problemy formuvannja, evoljucii', realizacii'. Kyi'v: Al'ternatyvy, 1997. 368 s.

13. Javornickij D.I. Ocherki po istorii zaporozhskih kazakov i Novorossijskogo kraja. Sankt-Peterburg, 1889. 195 s. URL: https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_003551347 (data zvernennja: 08.05.2021).

14. Gurzhij O. Ukrai'ns'ka kozac'ka derzhava v drugij polovyni XVII-XVIII st.: kordony, naselelnja, pravo. Kyi'v: Osnovy, 1996. 222 s.

15. Dmytrenko O.M., Firak O.I. Istorija ukrai'ns'kogo vijs'ka. Kyi'v: Varta, 1995. 463 s.

16. Narysy istorii' vykonavchoi' vlady v Ukrai'ni, 1917 – kviten' 1918 rr. / R.G. Symonenko; NAN Ukrai'ny, In-t istorii' Ukrai'ny. Kyi'v: In-t istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, 2000. 150 c.

17. Bondarenko V.G. Vidrozhennja kozactva na Katerynoslavshhyni (serpen' – lystopad

1917 r.). Naukovi praci istorychnogo fakul'tetu Zaporiz'kogo derzhavnogo universytetu. Zaporizhzhja: Prosvita, 2005. S. 160-165.

18. Statut Vil'nogo kozactva na Ukrai'ni vid 1917 r. URL: <http://davio.gov.ua/pub/vist/unr.pdf> (data zvernennja: 07.05.2021).

19. Konstytucija Ukrai'ny vid 28 kvit. 1978 r. Verhovna Rada Ukrai'ns'koi' RSR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text> (data zvernennja: 07.05.2021).

20. Pro derzhavnyj suverenitet Ukrai'ny: Deklaracija vid 16 lyp. 1990 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (data zvernennja: 07.05.2021).

21. Pro vijs'kovi formuvannja na Ukrai'ni: Postanova Verhovnoi' Rady Ukrai'ny vid 24 serp. 1991 r. № 1431-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1431-12#Text> (data zvernennja: 07.05.2021).

22. Koncepcija oborony ta budivnyctva Zbrojnyh Syl Ukrai'ny: Postanova Verhovnoi' Rady Ukrai'ny 11 zhovt. 1991 r. № 1659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1659-12#Text> (data zvernennja: 07.05.2021).

23. Pro Zbrojni Syly Ukrai'ny: Zakon Ukrai'ny vid 06 grud. 1991 r. № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (data zvernennja: 07.05.2021).

24. Pro zahody shhodo pidgotovky kadriv vijs'kovoї justycii' ta organizacii' naukovodoslidnyh robit u galuzi vijs'kovogo zakonodavstva: Ukaz Prezydenta Ukrai'ny vid 20 lyst. 1996 r. № 1105/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105/96#Text> (data zvernennja: 07.05.2021).

25. Pro utvorennja vijs'kovo-jurydychnogo fakul'tetu Nacional'noi' jurydychnoi' akademii' imeni Jaroslava Mudrogo: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 22 sich. 1998 r. № 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-98-%D0%BF#Text> (data zvernennja: 07.05.2021).

**FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE SYSTEMATIZATION
OF THE MILITARY LEGISLATION OF UKRAINE**

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
National defense university of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi
Povitroflotskyi Avenue, 28, 03049, Kyiv, Ukraine
E-mail: roman-aliev76@ukr.net

Purpose: to study the origins of the formation and development of systematization of military legislation of Ukraine, to analyze the process of military lawmaking as an important element of the national legal heritage, which is based on the military-legal consciousness of the Ukrainian people. **Research methods:** documentary analysis and synthesis, comparative analysis, objective truth, cognitive-analytical, intersectoral method of legal research, logical methods that have been used as tools to achieve this goal. **Results:** addressing the historical and legal stages of the formation of military lawmaking will provide an opportunity to gain knowledge on improving the mechanism of systematization of military legislation of Ukraine. **Discussion:** on the basis of the received data the historical-legal and normative aspects of development of systematization of the military legislation in Ukraine are analyzed, the stages of systematization of norms of the military law are investigated.

We believe that the study of the origins and stages of formation and development of systematization of military legislation of Ukraine will provide an opportunity to identify further ways to solve the problem of codification of legislation in the field of defense of Ukraine, as military law together form a significant part of current national legislation.

Examining the current legal norms, we can note that they are established by different public authorities, at different times on any issue and included in the normative sources of different legal force. As a result, on the one hand there is a need to ensure their unity and interaction, and on the other hand - the interests of practical legal activities (labor relations, civil or military service) require their systematization in certain groups of social relations. The process of systematization of the norms of the current legislation of Ukraine does not bypass the military sphere as a significant group of military-public relations.

Defining the role and place of systematization in the Ukrainian military law-making, we can note that the systematization of military legislation is an organic unity of various historical stages, which as an objective expression of the processes of change and development of socio-economic and military-political relations in Ukraine and the development of military law in Ukraine.

Thus, the analysis of the origins of the formation and development of systematization of military legislation of Ukraine made it possible to conditionally determine four stages of systematization of military legislation: the first stage (XIV-XVIII centuries), the second stage (XIX – early XX centuries), the third stage years of the XX century to July 16, 1990), the fourth stage (the period from August 24, 1991 to the present day).

Keywords: military legislation; military law; Cossack customary law; systematization of military legislation of Ukraine.